

A SOMLYÓ-UJLAKI ROMÁN STYLÚ EGYHÁZRÓL.

Olvasta az erdélyi Muzzeum-egyesület nagy gyűlésén febr. 15-kén 1864.

P. Szathmári Károly.

Félek, átlépek a szerénység korlátait, midőn egy ország választottjai, első jelesei elé oly apróságokkal lépek, melyek az illető szak embereit érdekelhetik ugyan, de általános figyelmet alig lesznek képesek gerjeszteni.

Sőt attól is tarthatok, hogy még azok is, kiket az ily dolgok közelebbről érdekelnek, kicsinylő mosolylyal fognak tekinteni a homok szemekre, melyeknek gyűjtését amaz igen is drága, mert kevés, időre feladatombul tűztem ki, mely sokat, mondhatnám az egészet, követelő hivatásom mellett rendelkezésemre áll.

De hiszen rég letűnt már az az idő, midőn Róma királya csudálkozott a Sybillán, hogy még el nem égetett három könyvéért a kilencz árát kéri s oly nemzet férfiai előtt van szerencsém szólani, kik fájdalom, igen is értik ezt az allegoriát; kik oly féltő, oly szerető karokkal ölelik keblökre azt a néhány levelet, mely a nemzet eltépett Sybilla-könyveiből számokra még fennmaradt.

Igen, tisztelt Muzzeum-egyesület; mint a Sybilla-könyveivel, mint ember a sorstól több izben megtizedelt reményeivel, akként vagyunk mi nemzeti emlékeinkkel — minél régiebbek s minél ritkábbak, annál becsesebbek azok előttünk.

Közösen ismert dolog, hogy már első királyaink nagyszerű, monumentális egyházakat emeltek az ujan bevett hit iránti ragaszkodások tanúsítása vagy a kor szellemében tett egy-egy kegyes fogadás teljesítése végett.

Esztergomban, Pannonhalmán, Pécsen, Váradon és Gyula-Fehérvárt, Szekszárdon és Székes-Fehérvárt oly egyházak emelkedtek, melyekkel az apostoli utódok nem szégyenelhetik meg magokat sem nyugati, sem keleti szomszédaikkal szemben. Bizonyítják azt történetkönyveink; tanuskodnak mellette az itt-ott kiásott töredékek, melyekből avatott szem, mint geológok a talált kagylóról, egy elmúlt korszak egész mű-alkotmányát maga elé tudja varázsolni.

Azonban az árpádházi királyok korából fennmaradt emlékeink száma oly kevés, hogy néhány, nem éppen minden kétségen kívüli hitelű pénzzel, koronázási jelvényeinkkel, né-

hány egyház alappal, ereklye-szekrényvel, szentségházzal és kápolnával kellett béérnünk egész az újabb kutatásokig, midőn lelkes buvárainknak végre sikerült e sorozathoz még egy pár egyházat függeszteni, melyeknek — a tudatlan átídomítások és izléstelen ferdítések után — eredeti alakjokat s színöket visszaadni csak nagy bajjal lehetett.

Nemzeti emlékeink felett, a dulásokon kívül, melyeket ellenséges kéz és az elemek eszközöltek, még kiváló fatum is látszik lebegni.

Mig a sokkal régibb római birodalom emlékeiben hazánk kiválóan gazdag; mig az Egyiptomban lelt bálványokban nyomait látjuk a fegyvereiket világszerte körül hordó Faraóknak: Árpád családjabeli oly számos királyaink között csak a szent jobb és III. Béla hamvai találtatnak fel; s mintha maga a tudomány is ellenünk esküdött volna, mind arra, a mi nem római, a kelta vagy byzanti bélyeget üti.

Ily körülmények között emelkedik az Árpádkori, igazolható emlékek becse, s nem látszik elvesztett fáradságnak, e néhány igénytelen szó, mely a mélyen tisztelt egyesület figyelmét egy ily emlékre felhívni bátorodik.

A somlyó, vagy suta-ujlaki román stylu, és basilika alaku egyház az, melyett a szerencsés véletlen egészen korunkig épen megtartott; a legujabb kor számára hagyván fel azt a szemrehányást, hogy hátulsó részét, a nélkül hogy bár rajzban fenn-tartotta volna, kegyelet nélkül lerombolta s esetlenül átídomította.

Ismeretes dolog hogy az ember, a meddig az emberiség történelmébe a vizsgáló birálat felhathat, vallási fogalmaiban fejezi ki legtalálóbban miveltsege fokozatát; és e vallásos fogalmaknak mindenkor megfelelő külsőt keresett.

A hindu őshit föld alá szállt, hogy a teremtő és pusztító természeti erők képét viselő isteneinek hozzájuk mért bálványokat faraghasson s lényök mysticismusához illő rémitő helyekre állítsa áldozó oltárait; majd föld szint indult meg s a hegyek szikláit idomította merész képzelete alakjaihoz, pagodokká faragva és vájva az eléje akadó szirteket. Az egyiptomi építészet, a roppantságot meghagyva, csak a faragások szelidebb alakzataiban s az arányok idomosabb méreteiben mutatja emberi miveltsege haladását s vallásos fogalma emelkedését; még végre a görög hitét, mint istenét, a művészet és költészet zománczával vonja bé; csak távolról, az áldozat kék füstén át mutatva a felséges oszlopcsarnok ürébe zárt műremek bálványt; a szelidebb hiteshmének már nem annyira a sötétségben, mint a magasságban, fenységben keres palladiumot.

A Mózes készítette „szent hajlékban“ vagy „sátorban,“ már csak mindenható ereje van a Jehovának, mely a frigyláda sértőjét megöli ugyan a villámával; de alakká sohasem válik, még az égő bokorban sem, mert ennek fényére ember a szemét fel nem emelheti.

Krisztus szelid és okszerű alapokon nyugvó vallásának már sem a képzeletet fokozó bálványokra, sem a költészet és művészet nimbusára, sem a mindenható bosszuálló villámaira nem vala szüksége.

Valamely hittárs téresebb lakása, hol szegényebb hitfeleit a szeretet lakomáiban részeltette, a gazdagabb, majd a rejtett barlang, hol az üldözöttek egymást vigasztalták, vala a szelid hit gyül- és menhelye. S midőn a véráldozatok pohara, melylyel mint látszik e földön minden nemes ügynek áldoznia kell, betelt, s a legtisztább eszme a sötét barlangokat s még sötétebb börtönöket elhagyta, s a szenvedés jelképe, a kereszt, az uralkodó koronájának diszévé vált: helyről kellett gondoskodni, hol a buzgók már jóval számosabb gyülekezete helyet foglalhasson s e célra legalkalmasabbaknak látszottak a római kereskedelem börzéi, a basilikák.

A basilikák téres, hoszas négyszögű oszlopcsarnokot képeztek, kettős vagy négyes oszlopsorral, melyek a tetőzetet vagy a másod fedelet tartva, a csarnokot három vagy öt folyosóra, (hajóra) osztották; ezek közül a középső legtágasabb, diszesebb s magas ablakrészeinél fogva rendszeren világosabb is volt a többinél.

E középső hajóhoz, néha még a mellék hajókhoz is kerek, később boltozott és emel-

kedettebb rész járul, hol a bíró (basileus) széke áll, ki elébe a peres ügyek vitetnek (innen a basilika név). A hit tehát másodszer is kiüzi az árusokat, még pedig most saját palotáikból, s nagyszerű és méltó elégtételül az igaz Isten tiszteletét a legveszélyesebb bálvány, a Mammom helyére állítja.

A basileus helyét a „királyok királyának“ jelvényei és oltára foglalják el; a közép hajó felemeltetik s korlátokkal záratik el a választott férfiak számára, két oldalon emelvényekkel a szónok és éneklő helyéül; holott a nők és gyermekek a mellékhajókban maradnak. Ekkor még csak oly magaslat hiányzik, honnan az ércz hangja, (ezentul már nem pengése hanem kongása) a hiveket imára hívja s megtörtént a nagy metamorphosis; készen áll a bőrzéből idomított Isten háza.

A mi előbb szükség volt, később szokássá vált és így keletkeztek a keresztyén basilikák, melyek éveknek százain keresztül, bár a hit eszméihez és a művelődés igényeihez idomítva, korunkig lejöttek.

Tudom, hogy mind ezekben kevés, talán semmi újat sem mondék, de a tény, melyről szólok, e dióhéjba szorított előzményt megkívánja.

A somlyó- vagy suta-ujlaki mostani ref. egyház ilyen basilika, még pedig — (a jelzöt tudományos értelemben kérem vétetni) — román basilika idomban épült.

Keletkezési idejéről, bár kikeresésére a körömben lehetőt megtettem, történelmi adattal nem szolgálhatok. Ha a nagyváradi, kolozsmonostori, vagy gyulafejevári levéltárak nem rejtenek valami eredeti adatot, máshol azt hiszem a keresés sikertelen is lenne. A Fuxhoffer-Czivár-féle Monasteriologia csak három, e tájhoz közel fekvő régi apátságot említ: Az „Abbatia de Kerz“et, melyről Edmundus Martene ekként ír: „Ex Hegeriensi“ (talán egy az Egeressel) „Monastorio prodiere Kerczense in Diocesi Varadiensi stb.“ s ehhez Fuxhoffer hozzá teszi: „sed quo loco steterit, ubique tacetur.“

A második „Conventus S. Laurentii de Ükür.“ Erről a nagyváradi 1855-ki Schematismus után írja Fuxhoffer „Conventum hunc in Ökörítő stetisse, et una cum illo de Lellio nunc Lele in Comitatu Szolnok-Mediocri situatum fuisse.“

A harmadik lenne: „Abbatia S. Margaretha de Meszes“ de ennek romjai a zilahi Meszesen állítólag ma is láthatók.

E szerint a S.-Ujlaki egyház keletkezési idejére történelmi nyomok nem vezetnek.

A néphagyomány e templom mellett a hajdonkorban szerzetesnőket keres, sőt egy fülkét is mutat az egyház padlására nyíló, hová, a hibás apácákat zárták. E vélemény hihetőleg az egyház régiségében s a karzat sajátságos alkatában nyeri megfejtését.

Ily sovány aratást adván részünkre a diplomatika, kénytelenek vagyunk a kövek megszólításához folyamodni. Beszéljen hát az épület szerkezete s a művész vésője az egyház keletkezése idejéről; megjegyezvén természetesen, hogy a régészet számításai — méretökre nézve — a geolog százezer éves időszakai és a történetíró órákra szóló adatai között az évek százaival legfőlebb fél és negyed százakkal való számítás közép arányát foglalják el. Csak még azt jegyzem meg itt, hogy a leírás apróbb részleteit egy későbbi értekezés részére hagyván, itt csak annyit hozok fel, a mennyi a mellékelt rajzok megértésére s figyelem gerjesztésére elégnek látszott.

A somlyó-ujlaki egyház mind külsejével, mind belszerkezetével annyira elüt a közönséges építési idomoktól, hogy még arra nézve is meglepő hatást gyakorol, ki nyugati Europa ilyszerű építményei legtöbbször látta.

Az egyház egy hegyoldalból kirugó ponkon áll, sanctuariumával szabályosan keletnek van, illetőleg volt, fordítva.

A régi épületből, a kiválóan diszes torony, mint a mellékelt alap- és oldalrajzból ki-vehető, az egyház nyugati homlokzatából középen szökik ki s a külső vakolat osztályzatai szerint három emeletre van tagolva. Ezeknek azonban benn nincsenek megfelelő boltjai, mert a legelső bolt ivéről a szabadon és merészen álló 8 szegű toronynak egészen a gomb-

jaig fel láthatni. A torony alapjában négyszögű, 2-2 ölnyi mérettel; a földszinén felül azonban a lecsapott szegletek által szabályos 8-szögge válik.

Az ablakok a tornyon, valamint a déli oldalon körivesek; a torony három legdisze-
sebb ablaka kettős román ablak, középen csinos faragott oszlopkával, mely a korinthetai min-
tából szokásoson van eltörpítve és tompítva. Bámulatos e szép és karcsu nyolcz szögű to-
rony fedél, mely ugyancsak faragott köből rakva, annyi száz év viharát épen kiállotta.
Igen szép még a hármás domborodásu alsó torony bójárat, mely minden kiválóbb czifrá-
zat nélkül, nemes egyszerűséggel mélyed a vastag falazatba.

A déli oldal még épen álló részén 5 keskeny (csupán 6"-nyi) magas ablak nyilik,
melyeknek mély vágásain megtetszik, hogy ablak rámázatra az építésnél nem volt
számítás.

Az ablakok középsőjét egy új építésű előcsarnok foglalja el, melynek diszes bójárája,
ugy látszik az ó épületről tétetett át ide.

Az egyház északi oldalfalán az ablakok helyét 5 csinoson vágott lőrés pótolja.
Ugyanilyenek vannak a torony alsó boltja felett is, mind a három szabad oldalra páronként.
Ez utóbbiak közül egyet, a déloldali külsőt, nagyobb világosság kedviért egészen kikanya-
ritottak a késő utódok.

Még meglepőbb a bélépőre nézve az egyház belsejének.

Benn a külső ablakoknak semmi nyoma; egészen új tagolás, új felosztás tűnik előnkbe.

Az egyház egyetlenegy, kised, alig 7—8 öles hajóból áll; melyre egyenes deszka
telő borul. A mellék hajók boltívei képét mindkét oldalon háromszorosan mélyesztett alá-
kádok viselik, melyek a második, vagy belső falat tartják, miután az egyház az ugy-
nevezett emeletesekhez tartozván — minő pl. a deák-monostori basilika — emeletében a fal
mindenütt kettős volt; úgy hogy, míg 1846-ban a keleti rész s ezzel a hajó apsisa el nem
bontatott; egy a torony oldalra nyiló, keskeny és meredek s a mai fa karba illetoleg a
kettős fal közzé vivő lépcsőzeten felmenve, az egész egyházat meglehetett kerülni egy hu-
szonny hűvelyknyi széles sikátorban, mely kifelé a leirt ablakokon, befelé pedig a kül-
ső nyilatoktól egészen elütő nyilatokon engedett ki s illetoleg bélést.

A mellékelt — még korántsem megfelelő — rajzok, melyek helyett szándékom egészen
avatott kézzel készületeket közölni, e különös szerkezetről csak hiányos fogalmat adnak.

Az északi oldal pár-ablakai törpék és körivesek: a belső falba művészién vannak be-
állítva, mintha csak azután lettek volna faragva. Sajátságos rajtok azaz elfitult izlés, mely
az iveket csak féloldalra hajló s ebfülekhez hasonló diszitésekkel ruházta fel. A keleti
utolsó ablakpár helyett csak egyetlenegy ablak áll, valamivel szélesebb és már csúcsívre hajló,
s e felett már mindkét oldalon megvan az — előbbieken csak fél — rámázat.

A déli oldal szerkezete még csudálatosabb; mert itt a külső falon lévő keskeny hosz-
szu ablakok váltakoznak az északi oldal ablakpárjaival s e hosszu inkább repedékekhez,
mint valódi ablakokhoz hasonló nyilatok egész a falközötti folyosó téglá padlatáig érnek
le. Legvégül a torony felé ismét magános ablak áll, mely a bójárat alakjával vág össze;
s az előbbiekkal ugyan csak egykoru.

A fal közzé vezető keskeny lépcsőből van a bójárat a toronyba, s a későbbben épült
fakarzatra is, mely a csinos épületet eléggé eldiszteleníti.

Fájdalom ennyi az, a mi a hajdoni épületből fennmaradt; mert a legérdekesebb rész:
az apsis, összeomlásától való félelem miatt, mint már említve volt, 1846-ban leszedetett.

Ez azonban, mint az azt még épen látottaktól értesültem, csakugyan kerek és bolto-
zatos volt; belől hatszöget képző gerinczekkel; kár, hogy már csak képzeletünkben kell
kiegészitenünk, mit talán egy pár 100 frt megmenthetett volna.

Ennyi az a mi a somlyó-ujlaki ref. egyház régi falaiból még fennáll. De így is be-
ses és tanulságos műemlék az, különösen merész és szép tornyánál fogva, melynek párja
alig van a hazában.

A mi már az ismertetett egyháznak építési korát illeti, megkell vallanom, hogy kül-

földi példányokban a s.-ujlaki egyháznak egyetlen hasonlóját sem találtam. A hazaiak közül pedig alig egy pár levén ismertetve, ezekben erős megállapodási pontokat nem lelhettem; de — a mi legbiztosabb megállapodási pontokat nyújthatott volna — az épület apsisa és conchája is le lévén bontva, e miatt mint különben is csekély régészeti eszközzel rendelkező, alig mehetek tovább annál, mint hogy kimutassam, mely korszak az, melyen innét egyházunk építési idejét nem kereshetni.

A s.-ujlaki egyház semmi esetre nem tartozik a román izlés fénykorába; vagy építéské állott kora művészetének színvonalán alól. Bizonyítják ezt a kevésbé izletes ékitmények, melyek még a különben diszes tornyon is szembe tűnnek.

Igy hát ez izlés lábrakapásának első (X) vagy utolsó (XIII-dik) százába kellene helyoznunk.

Azonban tatár dúlások, — bár nem lehetetlen, hogy az ily anyagu s talán még erődítéssel is körzött épitmények nyilaiknak ellent állhattak, — alkalmasint minden elpusztíthatót elpusztítottak; s így nehezen lehetne elhinni, hogy éppen e kevésbé rejtett helyen egyházunk fennmaradhatott volna.

De különben is a még emberi emlékezetre fennállott gerinczes bolt, mely a sanctuariumot fedte s egy még meglévő ablaknak már a csúcsives idom felé hajlása épületünk korát arra az átmeneti korszakra vetik, melynek idejéül a régészek a XIII-dik százat jelölik ki.

Különben is XIV-ik s XV-ik százbeli még fennlévő emlékeink legtöbbje már határozottan csúcsives. Példa a n.-egyedi luth. egyház, melynek év száma még kibetűzhetőleg 1333 s a mely az északi oldalán már két egészen csúcsives ablakot mutat fel, bár a kezdetnek sok gyarlóságával.

E szerint tehát a s.-ujlaki egyház építését nem minden alap nélkül merem a XIII-ik száz közép tizedeire tenni, annyival inkább, mert ugyan e száz utolsó feléről ismerünk monumentális épületet (a lerontott szigeti egyházat) mely a csúcsivra hajlásnak már sokkal szembetűnőbb nyomait mutatta.

Nem akarom a t. muz. egyesület becses figyelmét nagyobb részletezéssel fárasztani. Különben is e sorok czélja már az idő rövidségénél fogva sem lehetett egyéb mint egyszerű figyelemgerjesztés. Lesz hely és idő, hol ezt megkísérteni szerencsés leszek.

Csupán pár percnyi figyelmet kérek még, mely e laicus vizsgálódásból meritett tanúságaimat foglalja magában.

Irodalmunk terén alig történt közelebbről nevezetesebb lendület annál, mint mely éppen a nemzet legszomorubb évei szülöttje. Azt az elhatározást értem, mely legkiválóbban a magyar tud. akademia termeiben nyilatkozott; de innen kiindulva a tudományos fejlettség minden rétegeit áthatotta. Ez azon elv kimondása, hogy az irodalom figyelmét a tudomány minden ágára kiterjessze s a nemzetben ösztönt ébresszen encyclopædisták helyett szakférfiakat nevelni.

E törekvés az évek utóbbi tizedeiben félre ismerhetetlen, s áldása nem maradhat el. Én is tisztelem ez elvet s hódolok neki; de a teendőkre nézve közelebbieket, mulaszthatlanokat, s távolabbra vagy későbbre halaszthatókat vagyok bátor megkülönböztetni.

Bámulva állok meg a Róma nagyságát tanusító műemlékek előtt, s büszke vagyok vele, hogy az egykori Dacia felosztására vonatkozó adatokat a tudós világ magyar ajkokról veszi át.

Hazánk tudományos meghodítása természettudományi tekintetben égető kérdéseink közé tartozik; s valamint nem hálátlan munkát tesz, a ki elődeink jogviszonyait fürkészi, úgy az sem, a ki több év légtüneti tanulmányaiból tanúsággal szolgál a nemzeti gazdaság számára.

Mind ez szép és nemes ügy, mely mellett bár napszámos szolgálatot is tenni kötelesség és dicsőség egyaránt.

De van egy hazafi kötelesség, melynek gyors teljesítése ránk vár, melynek elmulasztása hazafi mulasztás.

Értem a nemzeti emlékek megőrzését.

Egy-egy jajszó kél fel, t. Muzeum egyesület, a haza egyik szélétől a másikig, midőn a hazának egy-egy legszentebb ereklyéje romba dül, vagy idegen kézre jut. Kél és elhal a nélkül, hogy valami kiváló eredménye volna. Ismeretterjesztő lapok egy pár festői romot, rozsul rajzolt egyházat közölnek, s még a Kubinyi-Vahot féle vállalat is megbukott.

Már pedig mily távol állanak e vállalatok attól az igaztól, melyet a nemzet multja és jövője követelne!

Talán az egyházak, kastélyok, őseink ima- és lakházai megóvását, talán a szent ereklyék megszerzését s Muzeumunkba gyűjtését értem? Erre, t. gyűlés, kezünkben sem pénz, sem hatalom.

Vagy talán a sziklavárak égbe nyuló tornyainak felépítéséről s a Duna és Maros partján Walhallák emeléséről ábrándozom?

Ó nem, semmi sincs nemzetünk dicsőségén kívül, a mit a fendalimus sötét százai-ból visszakivánnék s a Walhalláig még oly sok stadiumát látom a teendőknek, hogy megérésökkel még unokáinkat sem biztatnám.

A kivánság egyszerűbb és könnyebben teljesíthető: ez a nemzeti emlékeknek hű és nem csupán festői, hanem a tudomány igényei szerint készült rajzokban és leírásokban megőrzése, a történelem, a művészet s a nemzeti lelkesedés és kegyelet számára.

Mintha maga a végzet, magok az elemek intenének e hazafiai kötelesség teljesítésére.

Még értünkre pusztultak el Erdély legdiszesb várkastélyai. Szemünk előtt égett le Déva, Gyalu, a Báthoriak somlyai háza; szemünk előtt alakittatott át Szamosujvár s mit előbb kell vala mondanom, csak egy pár év előtt égett le Hunyadvár, a történelmi és művészeti tekintetben oly becses Hunyadvár!

Értünkre omlott bé a legforróbb honszerelemről tanuskodó gáldi sir s még nincs egy éve, hogy a Kenyérmező honfiu előtt oly szent emlékét szentségtelen vagy talán csak gondtalan kéz megsemmisítette.

Ó hát az 1848—49-ki véres évek hány műkincset és nemzeti ereklyét semmisítettek meg Cserhalmon és Zámon, Enyeden és a gerendi kastélyban, melyeket atyáink még láttak, de utódaink már hirtől sem fognak ismerni!

A reformátio szokott vádoltatni a műemlékek szétrombolásával s kétségtelen, hogy háborgó tenger előbb rombol s csak azután képez lecsapódásával szelid alaku rétegzeteket.

De vajon más oldalon nem történtek-e a tulvitt pietismusnak vagy servilismusnak hasonló botlásai? vajon megmaradhatott-e Bethlen Gábor siremléke abban az egyházban, melynek falait ő emelé ki a romokból? s nem oltár lépcsökké faragtatott-e a szintén építő I-ső Rákóczi György gyönyörű epitaphiuma, maga az iratos lap alig nyervén egy kis helyet a koldusok helyén, az egykori fejedelmi egyház porticusában?

Saját szemével láttam Bélteken az egyik Praepostvári gyönyörű, a Hunyadiakénál semmivel sem alább való kökoporsoját, melyet a kegyes plébánus ur, hogy reá oltárt emessen, akként csonkittatott meg, hogy a dombor mivű hős feje és pánczélos melle a kegyeskedő vésőnek, talán csak fűrésznek esett áldozatul. Jól emlékezem, hogy mint gyermek magam is hoztam a S. Percsen mellett ólom koporsóban talált Báthori zápfogaiból.

Azért ne recrimináljunk; Iliacos intra muros peccatur et extra; e helyett mentsük meg azt, a mi még van, közös erővel. Őseink megtarták a haza emlékeit fegyverrel és vérrel; mentsük mi meg bár emlékeinket néhány toll vagy ecsetvonással.

Mert még van, mit megmenteni.

Én magam néhány napi kirándulással s csekély téren ezen Árpádkori itt ismertetett egy-

házan kívül a somlyai hajdani várnak egykori szerkezetét; egy ujan felfedezett s kiásott igen régi kápolnát; jó csomó bronz régiséget s egy vitatás után is igen réginek bizonyult harangot szemléltem meg; nem is említem azokat a római nyomokat, melyeket ugyan vidéken közelebbi ásatások napfényre hoztak.

A geologiai formatiokat jelző kagylók évek ezrei mulva is előbbi helyökön lesznek; a római emlékek kutatásával az egész tudományos világ foglalkozik: de a mi nemzeti emlékeink egy két tiz év alatt végképpen megsemmisülnek s ezek fenntartása senkinek sincs érdekében rajtunk kívül.

Nem akadna egy tudós, egy mérnök s egy festő vagy fényképező hazánkban, kik hárman egyesülve hazánk nemzeti műkincseit felkeresnék?

Nem gyülne-é egy pár száz forint a szekérbér kifizetésére? mert hiszen csak ez az a mit fedezni kellene; miután nem hiszek oly magyar fedelet, mely ily czélból utazó társaságot szives vendégül ne fogadjon. Vagy nem vállalkoznának tehetősbeink megyénként, hogy a körükben létező műemlékeket felkerestetik s műrajzban megörökítik; a mi megszerzhető megszerzik, a mi megóvándó megóvják? E kérdés és kérés az, mélyen tisztelt muzeum-egyesület, melyet csekély értékű soraimhoz csatolni mertem. Fájdalom, még oly rész sem lehetek, hogy a nagy költővel felkiálthassak:

„Ó hon meghallassz-é engem?
S nagyra törő fiaid hallgatnak e szerzőre?”

A somlyó-ujlaki román stílu ref. egyház.